

ПРАВОВА ОСВІТА

Н.В. Пильгун,
кандидат юридичних наук

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МОЛОДШИХ КУРСІВ ЮРИДИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ

У статті визначено методику підготовки студентів молодших курсів юридичного спрямування до науково-дослідної роботи. Уточнено елементи системного підходу у підготовці студентів до наукової роботи, розвитку творчого мислення, формування наукового світогляду, оволодіння методами наукового дослідження.

Ключові слова: методика, методи дослідження, науково-дослідна робота, наукова проблема, курсова робота, науковий світогляд.

Процеси європейської інтеграції, які сьогодні є визначальними в сфері організації суспільного життя в Україні, мають суттєвий вплив і на освітньо – наукову діяльність у державі. Особливо актуальним в науково – освітньому просторі є питання науково – дослідної діяльності, контроль її якості та переведення наукових знань в площину практичного використання. Із входженням до Болонського процесу суттєво зростає роль та значення самостійної підготовки студентів юридичних факультетів чи інститутів щодо вивчення спеціалізованої літератури (монографій, публікацій у періодичних журналах), аналізу нормативно – правових актів, практики їх застосування тощо.

Наука є складовою загальнолюдської культури, і тому кожна людина має знати, що таке наука, наукові дослідження та як вони проводяться. Як показує статистика, 5 – 10% випускників вищих навчальних закладів стають вченими, тобто наукова діяльність є їх професійною роботою. В Україні наукова діяльність регламентується Законом України « Про наукову та науково – технічну діяльність» та у Законі України « Про вищу освіту», де передбачено, що наукова і науково – технічна діяльність у вищих навчальних закладах є невід’ємною складовою освітньої діяльності й здійснюється з метою інтеграції наукової, навчальної і виробничої діяльності в системі вищої освіти. Вона передбачає : розвиток різних форм наукової співпраці (в тому числі міжнародної), розв’язання складних наукових проблем упровадження результатів наукових

досліджень і розробок; безпосередню участь учасників навчального процесу в науково – дослідних роботах, що проводяться у Інституті чи на факультеті; організацію наукових, науково – практичних, науково – методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів, науково – дослідних, курсових, дипломних та інших робіт учасників навчально – виховного процесу .

Специфіка навчання на перших курсах полягає в тому, що студенти лише починають накопичувати загальні та світоглядні знання, формувати понятійно-категоріальний апарат, освоювати правові конструкції, структуру викладу матеріалу та мистецтво виступу. Студенти першого курсу виконують курсові роботи, і, на мою думку, потрібно виокремити із навчального процесу години на їх підготовку до даної роботи. Разом з тим важливим і актуальним є питання взаємовідносин між професорсько-викладацьким складом та студентами на предмет вибору теми, літератури до неї та якісного змісту дослідження наукової роботи.

Входження України до єдиного європейського простору з огляду на етапи реалізації Болонського процесу ставить перед нами більше питань, ніж дає на них відповідей. Освітньо – наукова сфера потребує змістовних реформ результатом яких буде гармонійне поєднання теоретичних знань, практичних вмінь і навичок та високого рівня науково-дослідної роботи.

Науково-дослідна робота студентів є одним із найважливіших засобів підвищення якості підготовки і виховання спеціалістів та магістрів здатних цілеспрямовано та раціонально застосо-

увати в практичній діяльності найновіші досягнення науково – технічного прогресу. Як свідчить практика, залучення до наукової роботи студентів відбивається на їх результативності при підготовці до дисциплін які вивчаються, стимулюючи їх до творчого наукового підходу. Причому науково – дослідна робота є органічною частиною і обов'язковою умовою успішної роботи вищих навчальних закладів. Студенти не лише отримують найновішу наукову та практичну інформацію від викладачів на лекційних і семінарських заняттях, лабораторних роботах і виробничих практиках, а й беруть участь у наукових дослідженнях. Отже, підвищення ефективності вузівських науково – дослідних робіт, залучення до їх виконання студентів підвищують і якість підготовки спеціалістів вищої кваліфікації. Як відомо, інститути, університети мають можливість створювати колективні форми різних підрозділів – такі, як міжфакультетські і міжфакультетські об'єднання, формування спільних груп для виконання тієї чи іншої дослідної роботи. Наприклад, в Юридичному інституті НАУ, група студентів І курсу досліджувала питання в сфері захисту прав людини з акцентом їх власного бачення.

Цілеспрямоване виконання наукових досліджень у гуртках студентського наукового товариства у вищому навчальному закладі сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості фахівця, науковця. На кафедрі теорії та історії держави і права ЮІ НАУ, активно і плідно функціонує науковий гурток «Правознавець», який здійснює підготовку студентів до творчої наукової роботи.

Науково-дослідна робота студентів включає в себе два взаємопов'язані напрями: навчання студентів елементам дослідної роботи, організації та методики наукової творчості та наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорсько-викладацького складу за загальнокафедральною, загальнофакультетською чи вузівською науковою проблемою.

Зміст і структура науково – дослідної діяльності студентів забезпечує послідовність засобів і форм її проведення відповідно до логіки навчального процесу, зумовлює наступність її від курсу до курсу, від кафедри до кафедри, від однієї дисципліни до іншої, від одних видів занять до інших.

Поступове зростання обсягу і складності набутих студентами знань, умінь, навичок у процесі виконання ними наукової роботи

забезпечує вирішення таких основних завдань: формування наукового світогляду, оволодіння методологією та методами наукового дослідження; надання допомоги студентам у прискореному оволодінні спеціальністю, досягненні високого професіоналізму; розвиток творчого мислення та індивідуальних здібностей студентів у вирішенні практичних завдань; прищеплення студентам навичок самостійної науково-дослідної роботи; розвиток ініціативи, здатності застосовувати теоретичні знання у своїй практичній роботі; розширення теоретичного кругозору і наукової ерудиції майбутнього фахівця; створення та розвиток наукових шкіл, творчих колективів, виховання у вузі резерву вчених, дослідників, викладачів.

Науково – дослідна робота студентів вищого навчального закладу здійснюється за основними напрямами: науково – дослідна робота, що є складовою навчального процесу і обов'язкова для всіх студентів (написання рефератів, підготовка до семінарських занять, підготовка і захист курсових, дипломних робіт, виконання завдань дослідницького характеру в період виробничої практики на замовлення підприємств тощо); науково – дослідницька робота студентів поза навчальним процесом. Нею передбачається: участь у наукових гуртках, виконання госпрозрахункових наукових робіт у межах творчої співпраці кафедр, факультетів чи інститутів; робота в студентських інформаційно – аналітичних, юридичних консультаціях, туристських фірмах, перекладацьких бюро тощо; написання тез наукових доповідей, публікацій тощо. Можна схематично відобразити рівні підготовки студента першого курсу до науково – дослідної роботи.

Науково-дослідна робота при виконанні курсової роботи	Науково-дослідна робота (участь у наукових сем., конференціях) круглих столів
Студентські наукові гуртки, юридичні консультаційні пункти	Науково – дослідна робота в поза навчальний час

Кожний студент під час навчальної та виробничої практики, яка спонукає до науково-практичного підходу, крім загального завдання, передбаченого програмою практики, має виконати відповідно до своєї спеціальності завдання дослідного характеру. Виконання завдання відображається в щоденнику в окремому розділі звіту про проходження практики і може використовуватись при підготовці доповідей на

конференції, інформаційних семінарах, при написанні курсових та дипломних робіт [1].

Студенти у курсових роботах із загальнотеоретичних та спеціальних дисциплін використовують елементи наукових досліджень у формі наукового пошуку, готують огляд літератури і розробляють пропозиції, що містять елементи новизни з теми роботи; узагальнюють передовий практичний досвід, як вітчизняний, так і зарубіжний; застосовують економіко-математичні методи, комп'ютерну та організаційну техніку, інформаційні технології. Проблеми наукового пошуку, які відображені у курсових роботах студентів, мають знайти своє продовження у дипломній роботі, а також бути частиною наукового дослідження відповідної кафедри на виконання затвердженої держбюджетної теми.

Тобто, у курсовій роботі, яка виконується на першому курсі студентами, головне місце займають елементи дослідного пошуку, а це в свою чергу характеризує здатність і підготовленість студента щодо теоретичного осмислення обраної теми, її науково-прикладну цінність, можливість проведення самостійного наукового дослідження і застосування отриманих результатів у подальшій науковій діяльності на старших курсах та при підготовці до виступів на наукових конференціях.

Тому, тема курсової роботи має бути тісно пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт кафедри, бути частиною держбюджетної науково-дослідної теми кафедри, факультету вищого навчального закладу.

Вибір теми наукового дослідження є одним з відповідальних етапів. Тема, яку обирає для дослідження студент, повинна бути пов'язана з основними напрямками розвитку галузі (повітряного та космічного права) та науковими дослідженнями, які проводяться у вузі. Під науковим напрямком розуміють сферу наукових досліджень наукового колективу вищого навчального закладу, який упродовж відповідного часу розв'язує ту чи іншу проблему. Науковий напрямок поділяється на окремі наукові проблеми. Їх розв'язують декілька наукових колективів протягом двох або більше років.

Кожна наукова проблема складається з ряду тем, які формуються під час дослідження. Тема – це наукове завдання, яке охоплює певну галузь наукового дослідження, яка за своїм змістом виписана в сформованому плані. Під науковими питаннями розуміють більш детальні наукові завдання, які належать до конкретної галузі наукового дослідження. Дослідження з окремих тем

можуть бути індивідуальними або провадитись групою осіб, тобто колективним дослідженням за попереднім погодженням з кафедрою та провідним викладачем з даної дисципліни. Тобто група студентів може здійснювати наукове дослідження за одною темою розкриваючи ключові питання обраної тематики. А це в свою чергу сприятиме більш глибокому і детальному дослідженню наукової проблеми, використовуючи вітчизняні та зарубіжні здобутки у сфері науки, міжнародну практику тощо.

На першому етапі вибір тієї чи іншої теми для індивідуального наукового дослідження здійснюється студентами самостійно за затвердженою тематикою кафедри на підставі таких критеріїв: актуальність теми, новизна теми, перспективність, відповідність профілю навчання студентів, ступінь відповідності теми, вибраної студентами, тематичній спрямованості наукової роботи кафедр.

Під актуальністю теми розуміють її соціально-культурну цінність, тобто необхідність і невідкладність її вирішення для потреб розвитку і функціонування державно-правових явищ. Важливою вимогою до вибору теми дослідження є її перспективність: дослідник має усвідомлювати тенденції розвитку явищ і процесів, які він збирається досліджувати. Вимоги перспективності визначають параметри для вибору об'єкта обстеження, добору відповідних методів дослідження, а також характеристики умов, для яких буде здійснюватися впровадження результатів наукової роботи.

Вибрана студентом тема має відповідати профілю навчання та арсеналу методів, які фахівець після закінчення вузу буде мати змогу кваліфіковано використовувати в практичній діяльності. Але це не означає, що в процесі дослідження теми студент не може виходити за межі основної спеціальної дисципліни. Навпаки, при виборі теми студент може поставити за мету проведення досліджень деяких питань із суміжних дисциплін. Відповідність обраної теми за профілем навчання студента диктується найчастіше необхідністю використання основних результатів дослідження при написанні курсових робіт, звіту про практику, при виступах на семінарах, конференціях тощо.

При виборі теми дослідження необхідно також урахувати можливості її розробки безпосередньо у навчальному закладі. Насамперед мається на увазі той час, який студент може виділити на розробку тієї чи іншої теми з урахуванням усього навчального процесу, за всі п'ять років навчання. Досвід

свідчить, що велику роль при виборі теми студентом відіграв ступінь її відповідності тематичній спрямованості науково – дослідної роботи відповідної кафедри. Наприклад, тема розробляється студентом під керівництвом викладача, наукового керівника, отже він зможе отримати кваліфіковану допомогу лише тоді, коли цей викладач протягом якогось часу виконував дослідження з цього напрямку.

Окрім цього, при збігу кола наукових інтересів кафедри, керівника наукового дослідження і студента заочно підвищується інтерес до дослідження з боку студента, прискорюється процес пошуку методів роботи і впровадження результатів НДД. Слід мати на увазі й те, що вибору теми має передувати ретельне ознайомлення студента з відповідними вітчизняними і зарубіжними літературними джерелами своєї та суміжної спеціальності.

На другому етапі студент, згідно з обраною темою, самостійно добирає відповідні літературні джерела (книги, брошури, статті), офіційні документи, відомчі матеріали з теми та опрацьовує їх. Тобто, формується картотека літературних джерел з теми дослідження. Картки бажано згрупувати до відповідних питань, що розглядаються в науковій роботі.

На третьому етапі студент повинен уточнити проблему (тему) і сформулювати зміст науково-дослідної роботи. При складанні змісту роботи перш за все необхідно зробити обґрунтування теми, визначити її актуальність, новизну, поставити мету, розробити завдання тощо. Метою дослідження є те, що в найзагальнішому вигляді потрібно досягти в кінцевому результаті дослідження. Формулювання мети зазвичай починається словами: «розробити методику», «обґрунтувати...», «виявити...», «розкрити особливості...», «виявити можливості використання...» тощо.

До четвертого етапу відноситься формулювання гіпотези, наукового передбачення, припущення, висунутого для пояснення будь-яких явищ, процесів, причин, які зумовили даний наслідок. Гіпотеза є компасом, який визначає напрям діяльності дослідження. Вдало сформульована гіпотеза передбачає невизначеність результату дослідження і спрямовує дослідження на доведення реальності існування передбачуваного припущення.

П'ятий етап. Сформульована мета й гіпотеза дослідження логічно визначають завдання, які потрібно вирішувати в процесі роботи. Найчастіше всього вони звучать так: вивчити, виявити, розробити тощо. Бажано, щоб

відповіддю на поставлені завдання був зміст відповідних розділів роботи.

Шостим етапом є визначення методології дослідження. У науково-дослідній роботі застосовуються переважно методи спостереження в його різноманітних формах, аналіз і узагальнення власного практичного досвіду і досвіду інших працівників, проводиться науковий експеримент, аналіз результатів роботи підприємств, установ, різноманітні спеціальні дослідницькі методи, а також методи математичної статистики, моделювання, тощо.

На сьомому етапі проводиться робота з систематизацією накопиченого матеріалу відповідно до плану роботи, проведення аналізу наукових праць, практичного досвіду, узагальнення тощо.

На восьмому етапі зібрані при експериментальному дослідженні матеріали повинні бути оброблені статистично. На основі отриманих матеріалів про окремі явища, що вивчаються, визначають дані, які характеризують досліджуваний комплекс в цілому.

Зведення результатів дослідження не слід плутати з підведенням підсумків, тобто підсумовуванням даних, накопичених у ході дослідження. Після зведення результатів дослідження може виявитись, що отримані дані недостатньо достовірні, виникає необхідність у додатковому збиранні матеріалів. Студент повинен провести додаткову роботу в напрямку спостережень і експериментів. При цьому потрібно мати на увазі, що додаткові спостереження і експерименти повинні проводитися в тих же умовах, що й основні. Зведені результати дослідження підлягають вивченню та аналізу. Головне завдання аналізу отриманих даних полягає у їх порівнянні зі сформульованою гіпотезою та її уточненням [2].

Змістом дев'ятого етапу є складання розширеного плану науково-дослідної роботи, відповідно до змісту напрацьованого матеріалу.

Заключним і одним із основних етапів є літературне оформлення результатів дослідження. Всі матеріали дослідження потрібно систематизувати і підготувати до узагальнення та літературного оформлення, сформулювати загальні висновки до науково-дослідної роботи. При оформленні роботи слід керуватись вимогами ВАК.

Студенти повинні впроваджувати результати наукового дослідження в практику, а це є початком застосування результатів дослідження у реальну практичну діяльність.

Стосовно оцінювання результатів дослідження, то характеристикою фундаментальних досліджень є їх теоретична актуальність, новизна, концептуальність, доказовість, перспективність і можливість запровадження результатів у практику, то при розгляді прикладних досліджень слід оцінювати в першу чергу їх практичну актуальність і значимість, можливість запровадження в практику, ефективність результатів. Для наукових розробок тут цінною є новизна, актуальність і ефективність.

Існує також проблема оцінки ефективності науково-дослідної роботи професорсько-викладацького складу вищого закладу, яка має два аспекти: економічний – від впровадження, наприклад у галузь повітряного і космічного права результатів завершених досліджень та когнітивна ефективність (нібито супутня, а насправді має першочергове значення для підвищення якості підготовки спеціалістів), яка отримується від написання нових підручників і наукових статей, читання нових курсів лекцій, що ґрунтуються на наукових досягненнях в науковій роботі, проведення конференцій, семінарів, круглих столів з широким залученням студентів до наукових досліджень [2].

Виходячи з вище наведеного, можна стверджувати, що науково-дослідна робота студентів молодших курсів юридичного спрямування займає надзвичайно важливе значення в навчальному процесі. Досліджуючи ту чи іншу наукову проблему, студенти мають змогу ознай-

омитися з методологією та методами наукової роботи. Важливим є те, що в процесі дослідження вони усвідомлюють мету пізнання та дослідивши первинну теоретичну основу державно-правового явища, студент спроможний бачити перспективу свого дослідження та його практичне значення і застосування. А складність, багатогранність і міждисциплінарний статус будь-якої наукової роботи приводить до необхідності її вивчення у системі координат.

Задля створення якісної вищої освіти в Україні правознавець повинен магі ґрунтовну та різнопланову підготовку, в складі якої є науковий підхід, який формує здатність до аналітичного оцінювання будь-якої ситуації. Разом з тим застосовуючи саме науковий підхід при вирішенні будь-якої юридичної справи, юрист-практик зможе об'єктивно і неупереджено мислити, в подальшому приймаючи об'єктивні рішення.

Література

1. Цехмістрові Г.С. Основи наукових досліджень. Навч. посіб. / Г.С. Цехмістрові – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2003. – 240 с.
2. Гомотюк О.Є. Університетська студентська наука та її місце в освітньому процесі у контексті Болонської декларації: навч. Посіб. / О.Є. Гомотюк, Г.П. Журавель, С.В. Паньків. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 176 с.

Н. В. Пильгун

Методика подготовки студентов младших курсов юридического направления к научно-исследовательской работе.

В статье определено методику подготовки студентов младших курсов юридического направления к научно-исследовательской работе. Уточнено элементы системного подхода в подготовке студентов к научной работе, развитию творческого мышления, формирование научного мировоззрения, овладение методами научного исследования.

N.V. Pylgun

Methods of preparing a junior students law faculty for scientific researching work.

Annotation: In the article is determining methods of involvement a junior students to the legal direction in researching. The main tasks is to clarify the elements of a systematic approach in preparing them for science work, development of creative thinking, forming a scientific worldview, mastering the methodology of scientific knowledge.